

BÖLÜM V

MİDİLLİ ADASI'NDA SABUN İMALATI

Soap Manufacturing in Island of Lesbos

Arzu Baykara Taşkaya

(Dr. Öğr. Üyesi), Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, Türkiye

e-mail: arzu.bkaya@dpu.edu.tr

 ORCID 0000-0002-1712-4881

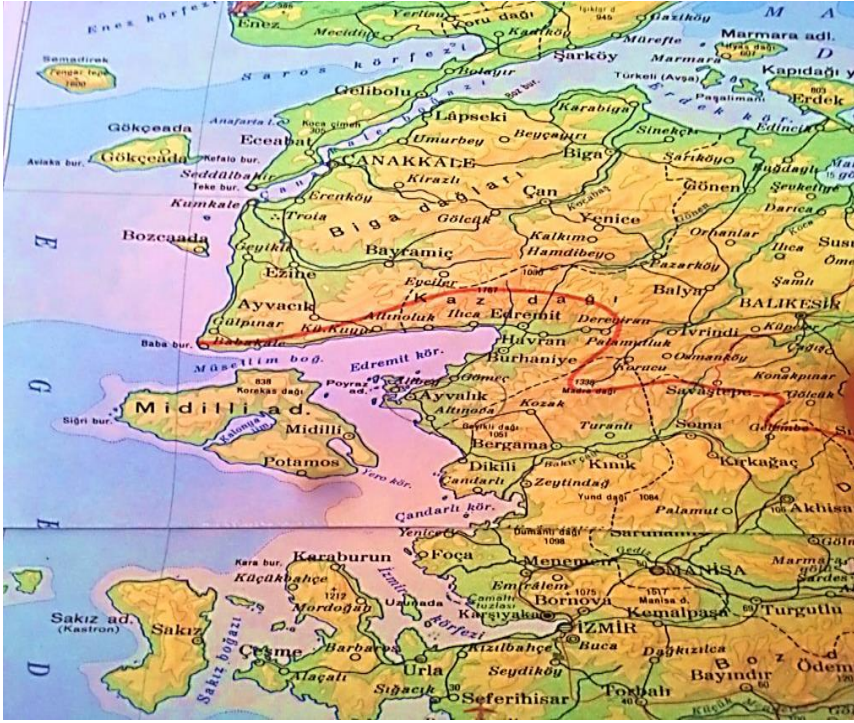
Giriş

Midilli, Ege Denizi'nin kuzeydoğusunda bulunan, dağlık bir Yunan adasıdır. Yunanistan'ın ana karasından çok Türkiye'nin Ayvalık ile Burhaniye ilçelerine yakın olan ada, Girit ve Eğriboz'dan sonra Yunanistan'ın en büyük üçüncü adasıdır. Eski adı” **Lesb(v)os**” ,Türkçede kullanılan adı ise ortaçağda merkez olan “**Mytilene**” kasabasından gelir ve adanın geçmişi İ.Ö.3. yüzyıla kadar uzanır. Ada, yuvarlaklandırılmış bir üçgen biçiminde olup, denize dar çıkışlarla bağlanır; fakat içeriye doğru genişleyen iki körfez bulunur. Bunlar; güneydoğuda Yera ve güneyde Kalonya Körfezleri'dir. Bütün bu körfezler, küçük ölçekteki gemiler için eşsiz birer sığınak oluşturur. Adanın içine iyice sokulan körfezler, Midilli'ye parçalı bir görünüm kazandırmıştır(Darkot, 1993, c. VIII, 282). Midilli Sancağı'nın üç kazadan meydana geldiği görülmektedir. Bunlar: Midilli, Molova ve Kalonya kazalarıdır. Midilli Kazası aynı zamanda sancak merkezi olma özelliğine de sahiptir.

1462 yılında Osmanlı Devletine katılan Midilli, özellikle İstanbul'a olan yakınlığı nedeniyle saraya ve askeriye; yağ ve sabun yollayan önemli merkezlerden biri olmuştur(Arıkan, 2006,1-28, Arıkan, 2010, 1041-1074). Midilli Adası, Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilâyeti'ne bağlıdır ve bu vilayet ilk olarak Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) zamanında 1553 yılında Anadolu Beylerbeyliği'nden Kocaeli, Sığla, Biga; Rumeli Beylerbeyliği'nden Eğriboz, İnebahtı, Mezistre, Karlıeli ve Midilli Sancakları eklenerek kurulmuştur. Bu vilâyetin sınırları zaman içinde değişiklik göstermiştir(Ünal, 2002, 251-261 ve Ünen, 2013).Cezayir-i Bahri Sefid Vilâyeti 'nin merkezi olan Gelibolu, XIX. yüzyıla kadar merkez olma özelliğini korudu. Midilli Adası, bir ara sancak haline getirilirken; Tanzimat'tan sonra ise sürekli yeni düzenlemelere sahne oldu. Bu sırada Biga merkez olmak üzere Rodos, Midilli, Sakız ve İstanköy adaları eyalete dahil bulunuyordu. Ayrıca bir ara Kıbrıs Adası da vilayete bağlandı, Biga Sancağı ise Hüdâvendigâr Vilayeti'ne nakledildi. Vilayet, 1876'da Sakız ve Rodos en önemli merkez olmak üzere

Bozcaada, Limni, Midilli, İmroz, İstanköy ve Meis'ten meydana geliyordu (Şakiroğlu 1993, C. 7, 500-501; Payzın, 2008).

Midilli'nin XVIII. yüzyıldaki nisbî refahı, halkının 1821-1828 yılları arasındaki Yunan isyanına katılmamalarında etkili oldu. Adada 1840'ta özellikle Müslüman nüfusu etkileyen, yaklaşık 40.000 insanın öldüğü bir veba salgını yaşandı. Bu tarihten sonra ada nüfus açısından önemli bir gelişmeye sahne oldu (Kiel, 2005 c. 30, 11-14). 1892 yılı itibariyle Vital Cuinet'in kaydettiğine göre 2540 Müslüman, 24.539 Ortodoks Hristiyan toplamda 27.079 nüfus vardır (Cuinet, 1892, Cilt 1, 352). Bir başka kaynakta ise Midilli Adası, XIX. yüzyılda 400 İslam ve 16.847 Hristiyan nüfusu barındırmaktadır. Görüldüğü gibi adanın yoğun olarak nüfusu Gayri Müslim'dir. 1883(1301) Salnamesinde adanın 33 camisi ve 51 kilisesi vardır(1301, Cezayir-i Bahr-i Sefid Salnamesi, 109-110).

Harita 1. Midilli Adası(Duran, 1996,27)

Zeytin, Akdeniz ülkelerinin kıyı şeridinde yetişen en eski ürünlerinden biridir. Osmanlı İmparatorluğu, zeytinyağı üretim ve tüketiminde tarihin derinliklerine giden bir mirası devralmış ve sürdürmüştür. Öyle ki Osmanlı egemenliğinde bulunan Kuzey Afrika, Doğu Akdeniz ve adalarda zengin bir zeytincilik kültürü varlığını sürdürmüştür. Zeytin ve zeytinyağının üretimi, vergilendirilmesi, pazarlanması belirli kurallara bağlanmış ve bu kurallar kanunnamelerde açıklanmıştır. **1885 (1303) Salnamesi**'nde adada 45

sabunhane,167 yağhane bulunduğu; buradaki iki fabrikada ise memleketin hiçbir yerinde örneği olmayan zeytin tanelerinden kimyasal yağ üretilerek dışarıya satıldığı belirtilir. Adadan memlekete ve dışarıya 20.364,10 kg zeytinyağı; 53.166,56 kg sabun ihraç edilmektedir (1303 Cezayir-i Bahr-i Sefid Salnamesi, 161). Kâmûs'l-Â'lâm'da adada 297 yağhane, 96 sabunhane olduğu verilidir (Şemsettin Sami, Cilt 6, 4242). XIX. yüzyılın başında adaya gelen seyyah Wittman da, adada iyi derece zeytinyağı üretildiğini; birçok sabun imalathanesi olduğunu doğrular (Wittman,1803,454) .Devlet zeytine sahip çıkmaya çalışmış; zeytinliklerin korunması adına bazı çalışmalar yürütmüştür (Oğuz, 2015,80). Zeytinyağı, geleneksel Osmanlı mutfağında az olarak kullanılmakla birlikte; daha çok aydınlatmada yakacak olarak kullanılıyordu. Dersaadet'te Zeytinyağı, Hassa ahırlarındaki at ve develerin yağlanması da kullanılmaktaydı(Arıkan, 2006,3). Ayrıca sabun üretimi, yukarıda değinildiği gibi, geniş ölçüde zeytinyağına bağlıydı. Zeytinin yetiştiiği, işletildiği ve tüketildiği yerlerde genellikle zeytinyağı değirmeni de bulunurdu.

1- Geçim Kaynağı Olarak Sabun & Rekabet İçin Hile

Sabun, uzun zincirli organik yağ asitlerinin Na veya K tuzlarından meydana gelen bir bileşiktir(Şahin,2019,372). Evlerde kullanılan sabunlar, bitkisel veya hayvansal yağlarından elde edilen yağ asitlerinin tuzlarıdır. Serbest halde bulunan karboksilik asitlerden de çeşitli sabunlar yapılabilir. Belgelere sürekli yansıyan en önemli konulardan biri sabunların üretilmesi aşamasında içine farklı maddeler koyulmasıdır. Bu işlem ya diğer üreticilerle rekabet etmek ya da sabunların ağırlıklarını artırmak gibi hileli bir amaç nedeniyle uygulanmıştır. Bu işlemlerin sağlık şartlarına uygun olup olmadığının incelenmesi için kimyagerlerden yardım alınmış; birer numune alınarak sabunlar incelenmiştir. Yapılan incelemelerde bu türde üretilen sabunların halkın sağlığına zararlı maddeler içerdiiği görüldüğünden yasaklandığını biliyoruz. Sabunun kalitesine etki eden unsurların başında zeytinyağının sabun içindeki diğer maddelere oranı gelmektedir. Zeytinyağının oranı bir bakıma sabun kalitesini belirleyen bir ölçek idi. Safi zeytinyağından imal edilen sabun kaliteli sayılıyordu. Midilli'de üretilmekte olan sabunlar řu şekilde sıralanmaktaydı: **“Gayet Halis”, “Halis”, “Mahlut(karışık)”** ve **“Topraklı & Taşlı ”, Kokulu, Adi(Basit)**. Sabun içerisindeki zeytinyağı oranı bir bakıma kaliteyi belirliyordu. Sabun yapımında ise řu maddeler kullanılmıştır: **Zeytinyağı** (revgan-ı zeyt) ,**Kilitemin, Soda, çorak, Silifat Rusver, Zeytin çekirdeği, Kireç, İçyağı, Sabun madeni, Hakşora, Kül/Kıla ve Üşnân, Fındıkyaağı, Talk, Silisit Sud, Tuz, Çorak, Netron, Floransa Toprağı.**

Üretilen sabunlara damga konulması genel bir prensiptir. Sabunun imal olduğu yerin veya imal edenin ismi veya hem imalat yapılan şehrin ve hem de firmanın isminin yazılması gerekiyordu. 3 Kasım 1863 (H 21 Cemâziyelevvel 1280) tarihinde bir müddetten beri Ayvalık, Midilli ve Edremit'te üretilen

sabunların temiz ve güzel olması dolayısıyla, Girit damgası vurularak satıldığı bilinmekteydi. Toprak ve çeşitli maddeler ile karıştırılarak imal edilen Midilli sabunlarının her bir kıyyesi¹ kırk & elli paradan fazla olduğundan; bu yerlerden alınan hileli sabunlara Girit damgası vurulmaktadır. Yapılan bu durum tam bir sahtekârlıktan ibaret görüldüğünden; her bir kıyyesi 40-50 para satılan bu ürünlerin bu şekilde satılması; Girit sabunlarının satılmasının da önünü kapatmıştır. Girit tüccarı için de sıkıntılı olan bu durumun yasaklanarak; imal edilen sabunun nerede üretildi ise o yerin ismine mahsus damga ile damgalanmasını istenmiştir. Girit Valisine Kandiye sabunlarının Resmo ve Hanya² sabunlarından farklı olarak Kandiye Damgasıyla anılmasının önünün alınması için belge yollanmıştır (BOA, MVL, 429, 9). Damga ile ilgili gelen diğer evrakta da sahtekârlığın önüne geçilmesi vurgulanır. 13 Nisan 1864 (6 Zilkade 1280) tarihinde Midilli'de imal olunmakta olan fena sabuna, Girit damgası vurulmasının men edilmesi istenir. Bu durum sonlandırılır. Bu belgede yine sahtekârlığın cezalandırılacağı, ceza hükümlerin ertelenmeyeceği ve kanunların uygulanacağı bildirilmiştir(BOA, MVL,792, 22).Sahte damganın devam etmesiyle 26 Ekim 1874 (25 Cemâziyelevvel 1281) tarihinde Girit Valiliğinden Dersaadet'e yazılan evrakta Girit damgasının hileli olarak kullanılmasından dolayı ceza uygulamalarının olduğunu da görüyoruz. Ürettiği sabunlara sahte damga basan ve bunun ticaretini yapan işletmecilere, *Ceza Kanunnamesinin 116. maddesi* hükmünce üç sene hapis uygulanmaktadır. Cezayir-i Bahr-i Sefid Valisi'nden Meclisi Vala'ya yazılan tahriratta Dife Hacı Mustafa adıyla bilinen tüccar ,imal ettiği 116 kantar³ yedi kıyye sabuna Girit damgası basmış; kendi adıyla anılan gemisiyle Dersaadet'e gelerek satmıştır. Şahsın oğlu konu hakkında arzuhâl vermişse de gümrükte bekleyen sabunların gemide çürümeye başlamasıyla, mallar zarar göreceğinden, şahıs alıkoyulduğu tarihten itibaren üç yıl süreyle hapis cezasına çarptırılmıştır(BOA, MVL,794,19).Bu cezalandırmaların sahteciliği önleyeceği düşünülmüştür.

Sahte damga yoluyla satış yapılmasının önü alınamamıştır. Cezalar da duruma çare olamamıştır. 4 Şubat 1872 (24 Zilkade 1288) tarihinde İstanbul'da sabun imal eden ve satan sabun tüccarları kendi ürettikleri mallara Midilli, Girit damgalarını vurarak satışa sunduğu için bu adaların sabunlarına olan talep ve satışta gerileme yaşanmıştır. Bir takım tüccarın yaşadığı bu sıkıntı nedeniyle, ticaretleri durma noktasına gelmiştir. Sabunların üretildikleri yerin gümrüğe geldiklerinde, damgalanmasına ve buldukları mahallin damgasını almasına izin verilmediği sürece; sahte damgalı sabun satışının devam edeceği bildirilmiştir. Şurayı Devlet kararıyla nizamname

¹ *Okka (kıyye)*: 400 dirhem = 1282,945 gr (1280 gr) .

² Hanya/Khania, Kandiye/Herakleion ve Resmo/Rethymnon Girit Adası'ndaki önemli kentlerdir. Tukin, 1996, c 14, 85.

³ **Bir kantar**, Anadolu'da bugünkü ölçülere göre 56,443 kg'a eşdeğerti. Aynı zamanda bir kantar zeytinyağı, 7 testi zeytinyağına eşitti. Bu durumda 1 testi zeytinyağı yaklaşık 8 kg. civarındadır. Kantar ölçüsü ile ilgili bkncz (Hinz, 1990, 33).

yayımlanmış ve düzenlenmiş; yerli sabunların damgalanması, satışıyla alakalı olarak hem devletin hem de tüccarın korunması amacıyla İstanbul'da üretilen sabunların yapıldıkları fabrikalarda damgalanmasıyla birlikte gümrüklere getirilmesi istenmiştir. Daha sonra damgalanan bu sabunların markası görevli bir memur tarafından kontrol edilecektir. Fabrikanın damgasına ek olarak, gümrükteki damganın vurulmasıyla kontrol yapılacak sabunların satışı bu şekilde gerçekleşecektir. Bu durum Midilli, Girit sabunları için de geçerli olacaktır. Bu duruma uymayan sabunların satışı yapılmayacaktır. Çarşıda bu tür sabunların satışı yapılırsa, bunlar kaçak sayılacak toplanması yoluna gidilecektir. Bu durumun eski imal edilen sabunlar için geçerli olmayacağı; üretilmiş olan bu sabunların bir yerden diğer yere naklinin çuval içinde kayıklarla yapılacağı, bu ürünlere kurşun mühür vurulacağı; bu işler için inzibat memurlarının görev yapacağı bildirilir. Bu usulün sefaretlere de bildirileceği, usule uyulması için Zaptiye Nezareti ve şehremanetinin görev yapacağı vurgulanmıştır. Uygulamaların aksaması için özellikle İzmir Sancağı ve Girit Adası'na emirname yollanmış; denetim için Meclisi Rüşumat görevli kılınmıştır (BOA, HR. MKT. ,730,3). Bu son evraktan sonra sıkı denetim yapılmasıyla ve uygulanan cezaların artmasıyla; sabunlardaki damgalama işleminde sahteciliğin olmadığını görüyoruz.

Gümrükler, imal edilen ürünlerin dışarıya satışının yapıldığı kurumlardır. Bütün mallar, tüccarın dükkân veya mağazasında muayene edilir daha sonra gönderilecek olan yere yollanırdı. . 31 Aralık 1867 (5 Ramazan 1284) tarihinde Midilli karhanelerinde imal edilen ve deniz yoluyla farklı memleketlere nakil edilen zeytinyağı ve sabunlarda, gümrüklerde uygulanan usul ve nizamnameye aykırılık tespit edilmiştir. Bu durum başka şehirlerin ticaretine kötü etki yaptığından; ihracat ve ithalat işinin muayene ve icra ile vergilendirmesinin tamamıyla gümrüklerce yapılması uygun bulunmuştur (BOA, MVL, 802, 12). İzmir Rüşumat Müdürlüğü'ne de bu konuda gerekli bilgi iletilmiştir.

Sabunların üretilmesinde kullanılan maddelerden bazılarının yasaklandığı durumlar da olmuştur. Midilli'de çeşitli içerikte sabun imal edildiğini belgelerden izleyebiliyoruz. 8 Ocak 1892 (7 Cemâziyelâhir 1309) tarihinde Cezayir-i Bahr-i Sefid Valiliği'ne yazılan evrakta Midilli'deki sabun fabrikalarında taşlı sabun imal edilmesi ve bunun diğer cins iyi derece olan (halis)sabunlarla beraber dışarıya satışının olduğu bildirilir. Bu taşlı sabunların sağlık açısından zararlı olduğu ve sabunlardan birer adedinin numune olarak Cemiyeti Rüşumat azasından Akif Efendi tarafından Rüşumat Emaneti'ne posta idaresi vasıtasıyla yollandığı; numunenin Evrak Odasına ulaştığı bildirilmiştir. Bu şekilde imal edilen sabunların memlekete dağıtımının önlenmesi vurgulanır(BOA, DH. MKT, 1909, 9).

İlk olarak sabun imalatında, soda &kirecin sabuna eklenmesi uygun görülmemiştir. **Dalık**, sabuna katılan mermer tozudur. Bu tozun yasaklanması ile ilgili evraklar oldukça fazladır. 17 Eylül 1892 (24 Safer 1310) tarihinde

soda & kireç ile sabun imali yasaklanmış; buna rağmen kireç ile sabun yapılması için Midilli Meclis İradesi'nden izin istemiştir (BOA, DH, MKT, 2002, 83). 27 Aralık 1892 (7 Cemâziyelâhir 1310) tarihinde Midilli'de sabun fabrikalarında kullanılan **dalık** denen mermer tozunun sabuna katılması yasaklandığından; ihracına ruhsat istendiği bildirilir. Midilli Rûsumat Emaneti'nden Dâhiliye Nezareti'ne yazılan evrakta mermer tozunun zararlı madde olduğu Tıbbiye Nezaretiyle yapılan yazışmalarda da belirtilmiş; Midilli Adası sabun fabrikalarında kullanılmamak şartıyla dışarıya ihracına ruhsat verilmesi istenmiştir. Bu maddenin sadece sabunlarda değil; evlerde yapı malzemesi olan sıvada ve tabak imalatında sırlamada kullanıldığı belirtilir. Tüccarlar, ayrıca Avrupa'ya bu tozu levazımda⁴ kullanılmak üzere göndermektedirler(BOA, BEO,129,9661) .11 Ocak 1893 (22 Cemâziyelâhir 1310) tarihinde Cezayir-i Bahr-i Sefid Valiliği'nden Dâhiliye Nezareti vasıtasıyla Şurayı Devlet'e bildirilen yazıda Dalık Ocakları'nın kapatılmasının ticarete büyük zarar vereceği belirtilir. Fakat sabun dışındaki alanlarda satışına izin verilmesi için, Meclisi İradeyi Vilayetten yazı gönderilmiştir(BOA, DH.MKT., 2041 , 105). Kireç gibi dalık da Avrupa'ya ihraç edilmektedir. Dalık ocaklarının kapatılması ile bu işin ticareti ile uğraşan tüccarın da sonu gelmiştir(BOA, ŞD, 238,55).

Dalık tozunun yasaklanmasıyla sabunlarda kullanılacak başka bir maddeye ihtiyaç duyulmuştur. 9 Mayıs 1893 (22 Şevval 1310) tarihinde Cezayir-i Bahr-i Sefid Celilesi'ne yazılan belgede Midilli'de dalık denen mermer tozunun sabunlara karıştırılmasına ve bunun dışarıya çıkarılmasına mani olunmasının engellenmesi istenmiştir. Midilli Sancağı Mutasarrıflığı'ndan gelen tahriratta Midilli'de her yerden daha çok sabun imal olduğundan mermer tozunun kullanılmasının devam etmemesi, sabunun imal edilmesinin kaidelere bağlı olduğundan; sabun imalinin zararlarının giderilmesi için sabunların **netron** ve **çorak** ile yapılması istenmiştir(BOA, DH. MKT, 35, 11). 23 Ocak 1894 (16 Recep 1311) tarihli belgede Midilli Adası'nda bir müddetten beri üretilen sabunların kıyyesini ağır getirmek için “**dalık**” denen topraktan karıştırıldığı gibi, zeytinyağı yerine soda & kireç koyularak imalata başlandığı belirtilmiştir. Eşyayı dahi çürüten bu maddenin, kullanılmaya elverişli olmadığı, birçok zararı olduğundan, memlekette üretilen zeytinyağının beheri 25 kuruş olduğu halde, bu sebepten 17 kuruşa inmiştir. Sabunun sahtekârlıkla üretilmesinin devam etmesi, iç ticarete hem adayı hem de hazineyi zarara soktuğundan; telafisi mümkün olmayacak ziyan oluşmuştur. Bu iş ile alakalı şikâyetlerin incelenmesi ve gereğinin yapılması istenmiştir. Dahiliye Nezareti'nden Midilli Mutasarrıflığı'na gönderilen evrakta tekrar eskisi gibi üretime devam edilmesi, bu yolda yapılacak olan ihracatın; mahalli Rûsumat İdaresi'nden kontrol edilmesi, sabuna zararlı bir şey karıştırılmadan ihracat yapılması istenmiştir(BOA, DH. MKT. , 198, 91).

⁴ **Levazım**, silahlı kuvvetlerin yiyecek ile giyecek maddelerini, silâh ve cephanede kalan türlü araç ve gereksinimlerini belirtmek üzere kullanılan genel tabirdir.

Midilli’de sabun imalinde zararlı madde kullanılması zeytinyağı üreticilerine zarar verdiği gibi devlette de ziyanlara neden olmaktadır. 13 Mayıs 1894(8 Muharrem 1311)’de mahalli tüccardan Yorgi Panayot imzasıyla verilen layihada, bu şekilde sabun imal eden imalathanelerin kapatıldığı belirtilir. Bu mahzurlar Ticaret ve Ziraat ile Sanayi Odasına da bildirilmiştir. Buradan Şurayı Devlete mazbata yollanmış, durumun yabancı memleketlerdeki sabunlarla rekabet edebilmesi ve piyasadaki fahiş olan fiyatların indirilmesi amacıyla yapıldığı belirtilmiştir. Bu sabunların iç piyasada da tüketilmekte olduğu bilindiğinden; sadece zeytinyağından üretim yapılması kaidesine uyulması, bunların üretimi için gerekli olan maddelerin de birçok zorlukla üretimi yapıldığından, tüccara ihracın serbest bırakılması istenmiştir. Kapatılan imalathanelerde tutuklanan amelelerin de serbest bırakılması istenir (BOA, Y.PRK. DH. 6, 41).

Evraklarda sabunlara koyulan **Dalık** maddesinin önce mermer tozu olduğu; daha sonra adada bulunan bir çeşit toprak olduğu belirtilmiştir. 6 Ocak 1897 (2 Şaban 1315) tarihli belgede vilayette imal olunup zararlı maddeden üretilmesi sebebiyle denize dökülmesi istenen sabunların durumunun, Taşra Rüşumat İdaresine ve mahkemeye bildirilmesi istenmiştir. Midilli Meyve Gümrüğü’nde ele geçirilen zararlı maddelerle üretilmiş 307 çuval sabun, Mektebi Tıbbiyeyi Şahaneye tahlile yollanmıştır. Burada sağlığa zararlı olup olmadıklarının tahlili istenmiştir. Bunların tebeşirden imal edildiği, Midilli Adası’nda “Dalık “adı verilen toprağın katıldığı saptanmıştır. Sabunlara bu maddelerin katılmasının nedeni yabancı sabunlarla rekabet edebilmektir. Sabunların tahlil edilmesinin Tanzimat Dairesi kararınca olduğu bildirilmiştir. Sabunlara ruhsat verilmemiş, Rüşumat İdaresi’ne tahrir yazılmıştır. Gelen kararda Mekatibi Askeri Nezareti’ne sabunların sağlıklı hale getirilmesi bildirilmiş, Dahiliye Nezareti’ne durum ile alakalı bilgi verilmiştir(BOA, MV, 94,18). 4 Ocak 1898 (10 Şaban 1315) tarihli belgede Memalik-i Şahane’de imal edilerek içine başka madde karıştırıldığı bilinen sabunların toplanması ve denize dökülmesi genel nizam gereği olsa da, bu işin mahkemeye yansıdığı belirtilmiştir. Sabunlarda tebeşir olmadığı sağlığa zararlı olması nedeniyle dalık tabir edilen toprağın koyulduğu, mahalli hükümetin de bilgisiyle üretiminin yapıldığı bildirilmiştir. Tabanlarına toprak koyularak imal edilen bu sabunlar, sağlığa zararlıdır. Sabunların gümrüğe gelmiş olduğu bilindiğinden; itlafından vazgeçilmiş; yurt dışına satışı da yasaklanmıştır. Bu sabunlar ortadan kaldırılamayacağından; üzerlerine zararlı damgası vurulmuştur. Bu durumu bildiren yazı Rüşumat İdaresi’nden Şurayı Devlet’e yazılmıştır. Özellikle yabancı memleket sabunlarıyla rekabet etmek için bu sabunlara koyulan dalık denen toprağın sağlığa zararlı olup olmadığının araştırılması, gerekli olan tedbirlerin buna göre yapılması Dahiliye Nezareti’ne yazılmıştır (BOA, BEO, 1063, 79701).

Midilli Adası’nın en önemli iş kolu sabun imalatıdır. Osmanlı sabununa çeşitli kısıtlamalar gelirken, tam tersine birçok madde karıştırılarak

Osmanlıya satılan Avrupa sabunlarına yasak gelmemiştir. 3 Haziran 1898 (13 Muharrem 1316) tarihinde yüz seneden beri geçim kaynağı olmuş olan sabun ticareti, yasakların gündeme gelmesiyle yerli sabunların gümrükten men edilmesiyle, iç piyasayı kötü duruma sokmuştur. Midilli Adası'na bağlı Pire Nahiyesi'ndeki halk patlama noktasına gelmiş, yerel idarecilerin de devreye girmesiyle zar zor teskin edilmiştir⁵. 200 bin esnaf işsiz kalmıştır. Bölgedeki zeytinlerden elde edilen yağın % 10 'u sabun yapımında kullanılmaktayken, yerli sabunun üretiminin yasaklanmasıyla yabancı ithal sabun 2 kuruş 90 para gibi yüksek bir fiyata piyasada alıcı bulmuştur. İtalya, sabun sanayisi sayesinde yıllık 60-70 bin lira kazanırken, bu sabunların içine kıyyesi ağır gelsin diye birçok katkı maddesi koymaktadır. Yabancı sabunlar, Osmanlı piyasasında iki kuruş yüz paraya satılarak rekabet edebiliyordu. Midilli'den imal edilip Osmanlı ülkesinde kullanılan sabunun dışarıya satışının yasaklanmasıyla ;Avrupa'dan ithal sabun, Osmanlı ülkesine gelmiş ,bu şekilde ada halkının çoğunun işsiz kalmıştır (BOA,Y..PRK.UM., 42 , 17). Bu durumun sonlandırılması halkın geçim kaynağına kavuşması için gerekli olan tahlillerin yapılması istenir. 5 Haziran 1898 (15 Muharrem 1316) tarihinde Cezayir-i Bahr-i Sefid Valiliği'nce yazılan tahriratta, Midilli'de imal edilmekte olan sabunların halk yıllardan beri geçim kaynağı olması sebebiyle önemli bir ürün olduğu, Mekteb-i Tıbbiye'ce ehil kişilerden oluşan bir komisyonca sabunun içindeki maddenin tahlil ettirilerek sağlığa zararlı olup olmadığı belirlenmesi istenmiştir. Yine bu maddenin sağlığa zararı olduğu düşünüldüğünden, sabun amelelerince kullanılmaması belirtilmiştir. Bu durum gazetelerde yayınlanmış, Mabeyn Hümayun Başkâtibine yazı yazılmıştır. Komisyonun yaptığı tahlil neticesinde Hıfzı Sıhha Umumi Ser Müfettişliği'nden tahlil için Cemiyeti Tıbbiyye Mülkiye reisi Mirliwa Ferdinand Debnaz imzasıyla Mazur Paşa ile Kimyager Binbaşı Vasil Naum, Kolağası Ali Rıza ve Yüzbaşı Ahmet Hüseyin Efendilerden oluşan bir komisyon kurmuştur. Durum ile ilgili olarak Meclisi Tıbbiyye Mülkiye ve Sıhhiyye Umumiye 'ye bilgi verilmiştir(BOA, BEO,1135, 85114). Cezayir-i Bahr-i Sefid Valiliği, Midilli'de imal edilmekte olan zararlı sabunların tahlil edilerek içeriğinin değiştirildiğini, sağlığa zararlı maddelerle üretim yapmadıklarını Rüşumat Emaneti'ne bildirmiştir (BOA, BEO, 1138, 85280). 9 Haziran 1898 tarihinde Meclisi Mahsusa kararıyla Rüşumat İdaresi'ne gönderilen evrakta Midilli'de imal edilen sabunların satılmasına mani olunmaması istenmiştir (BOA, BEO, 1138, 85281).

Sabunların içeriğinin tahlil edilmesine rağmen, satışının engellendiğini görüyoruz. 3 Aralık 1898 (19 Recep 1316) tarihli belgede Midilli'den üretilen sabunlar hakkında kurulan komisyonun inceleme raporunun henüz bitmediği; gerekenin yapılması için acele edilmesi gerektiği, bu sabunların içeriğinin normal olmadığı yurt dışına satışının yapılmaması için Rüşumat Emanet'inden tezkire yazıldığı bildirilmiştir(BOA, BEO, 1236, 92633). 8

⁵ Böyle bir yerleşim yeri tespit edemedik (.Payzın, 2008,20-25).

Temmuz 1900 (10 Rebiyülevvel 1318) tarihinde Midilli Rüsumat Müdüriyeti'ne gerekli muamele yapılarak inceleme yapılmış; sabunlarda zararlı madde olduğu yönünde karar çıkınca sabunların dışarıya satışı yasaklanmıştır. Dersaadet'e nakledilen 285 çuval sabunun Meyve Gümrüğüne geldiğinde ihraç edilmesine izin verilmemiştir. Mekatibi Askeri Şahane Nezareti'nce Tanzimat Dairesi'ne verilen mazbatada Tıbbiye Nezaretinin raporunda inceleme yapılan sabunların sağlığa zararlı olduğu anlaşılmıştır. Sabunların imal koşullarının nizamnamede belirlendiğine dikkat çekilmiş bu durumun sabun imalatçıları zarar uğratacağı düşünüldüğünden Şurayı Devlet kararı ile bu seferlik ihraç edilmesine izin verilmiştir (BOA, BEO, 1514, 113537). Bu şekilde zararlı madde içermesine rağmen, sabunları üreten ve satanların mağdur olmaması için, ihracat yasağının delindiğini görüyoruz.

Sabunun üretildikten sonra satışının yapılabilmesi için çuval ve sandıklar halinde ambalajı yapılırdı. Bugünkü gibi her sabun için ambalaj yapılmazdı. Dolayısıyla perakende satışlar ambalajsız olarak açık şekilde satılırdı.26 Ağustos 1900 (29 Rebiülahir 1318) tarihinde 3000 adet sabun çuvalının satışı yürürlükteki gümrük ahkâmına uymadığı için gümrükten geçişine izin verilmemiştir. Rüsumat İdaresi'ne yazılan nizamnamede tüccarlar satış için izin istemiştir ve bu sabunların zararlı olmadığı ile ilgili evrak da alınmıştır(BOA, DH, MKT,2395,36).4 Ekim 1900 (9 Cemâziyelâhir 1318) tarihinde Midilli'de sabun tüccarı tarafından verilen istidanamede memleket içinde ithal olunan ecnebi sabunlarının %70 derecesinde katkı maddesi olduğu halde; Osmanlıda ise bu oran % 15- 20 civarında olup sağlığa zararı olmadığı halde yasaklandığı belirtilmiştir. Dışa satışın yasaklanmasıyla ticaret erbabı basit(adi) sabunların imaline devam etmiş, dışarıda imal olunan sabunlarla rekabet edemediğinden zarar daha da büyümüştür. Sabun imaline katılan “*dalık*” denen maddenin Midilli'de bulunmadan evvel İtalya'dan her sene yüklü miktarda alındığını da biliyoruz. Bu madde artık ülkede bulunduğundan, Osmanlı parası da ülkede kalmıştır. Sağlığa zararlı olan ithal ve yerli sabunların yasaklanmasından sonra zor durumda olan Midilli, Pire ve Pülimarlı tüccar hiç olmaza daha önce imal ettikleri sabunları satmaları için sefaretlerden de yardım istemiştir. Sefaretler, Rüsumat Emaneti'ne sabunların satışına izin verilmesini istemiştir. Gümrük idaresince yapılan bildirimde, tıbbi incelemeye ait nizamname ahkâmına dayanarak mevcut sabunların çürümekte olduğu, bekletilirse hepsinin telef olacağı; bu yüzden satışlarının serbest bırakılması istenmiştir (BOA, DH. MKT. , 2410, 115). Arşivde satışa izin verilip verilmediği hakkında başka belge bulamadık.

Sabun imalatında kullanılan maddelerin aşırı talep nedeniyle pahalandığını görüyoruz. 29 Mart 1903 (29 Zilhicce 1320) tarihli belgede Midilli Adası'nda başlıca iç sanayi ürünü olan öteden beri imal olan sabun yapımında çuvalı 60&80 kuruş olan İtalya ve Fransa'dan alınan “*talk*” cevheri yerine; yirmi sene önce de imalatta kullanılan “ *dalık* “denen maddenin kullanıldığı belirtilmiştir. Bu madde fazla talep nedeniyle 15-20 kuruştan 40-

60 kuruşa çıkmıştır. **Kilitemin** denilen cevherin kullanılmaya başlamasıyla yapılan bu sanat terk edilmiş; cildi tahriş eden sıhhat için zararlı olmayan sabunlar imal edilmeye başlanmıştır. Serkimyager Bonkefesko Paşa raporuyla bu durum kanıtlanmıştır.23 Ekim 1903 (1 Şaban 1321) tarihinde Midilli Sancağı Mutasarrıfı durum ile alakalı olarak Serkimyager Bonkefesto Paşa tarafından ilgili komisyonca yapılan muayenesinde bu sabunların sıhate herhangi bir zararı olmadığına ortaya çıkması üzerine satışına mani olunmaması istenmiştir (BOA, DH. MKT, 780, 48). Bu maddenin yerine meşrubat, limonat ve gazoz imalatında da kullanılan **kaskabot** cevherinin kullanılmasına müsaade edilmesi istenmiştir. Pülimar Kazası'nda sabun ihracı, 80 bin çuvala kadar çıkmıştır. Buradan beş milyon kıyye gelir sağlanmıştır. Uygulamaya konan yasaklarla bu ürün 23 bin çuvala, bir buçuk milyon kıyyeye kadar inmiştir. Halkın istihdam kapısı olan bu geçim kaynağı da bu suretle yok olmaya başlamıştır(BOA, Y. PRK. AZJ. ,47, 43).

Dalıktan imal edilen sabunların zararlı olmadıkları raporlansa da; zamanla bu madde de kötü görülmeye başlamış, bu şekilde sabun imali de istenmemiştir. Dalıklı sabunların hem dışarıya satışı, hem de bu tozun sabun imali için ithal edilmesi, ticareti sürdürme kaygısından başka bir şey değildir. 19 Mart 1904 (2 Muharrem 1322) tarihli belgede Girit ve Midilli iskelelerinden Selanik'e getirilen sabunlar dalık diye bilinen mermer tozuyla imal edildiğinden; bunların vücuda zararı olduğu bilirse de; tabiplerce sabunların ihracına izin verilmiştir. Bu şekilde yapılan sabun ticaretinde bir artış da gözlenmiştir. İlyas Yakud Refkas imzasıyla verilen arzuhâl üzerine bu durumun incelenmesi istenmiş; Rumeli Vilayeti Şahane Müfettişliği bu durum için tahrirat vermiştir(BOA, BEO 2296, 172195). 1 Haziran 1904 (17 Rebiülevvel 1322) tarihli evrakta sabunlara toz karıştırıldığı için bu toz vücuda zarar vermesine rağmen; duruma tabipler tarafından olumlu gözle bakıldığı görülmüştür. Yakaver Kazası tarafından sunulan arzuhâlde bu konudaki görüşlerin değiştirilmesi istenmiştir. Rüsumat Emaneti'ne gelen yazıda “**Dalık**“ denen ve cildi tahriş eden içerik olarak “**Silifat Rusver**” maddesine benzer ürünün dışarıdan ithal edilmesinin yasak olduğu bildirilir. Gümrük Tahlilhanesi Müdürlüğü'nden yapılan muayenelerde **Sıhhiye Nizamnamesinin 19. maddesi** gereği sabunların dışarıdan ithalinin uygun olmadığı; bu maddelerle üretim yapılsa da şikâyete neden olacağı bildirilmiştir. Bu konuda tabipler de olumsuz rapor yazmışlardır. Selanik Rüsumat İdaresi bu işe son verilmesini istemiştir. Selanik Tüccarından İlyas Yakud Refkas imzasıyla yazılan arzuhâl ile ticarete sekte vurulacağından; bu işin mevzuatının tekrar düzenlenmesi istenmiştir(BOA, TFR. I, A, 18, 1725). Görüldüğü gibi görüş farklılıkları ve ticari kaygılarla dalıklı sabunların üretiminin devam ettirilmek istendiği görülmektedir.

Sabunlarda uygulanan hile ve hurda, sabunların ağırlığını artırmak daha çok para kazanmak; diğer benzer sabun imalathaneleriyle rekabet edebilmek için yapılmış sahtekârlıktır. Osmanlı Devleti halkın sağlığı korumak adına

sabuna koyulan zararlı maddelerden üretimini yasaklamış; bu zararlı maddelerle üretilen sabunların dışarıya satışına yasaklar koymaktan geri kalmamıştır. Yine de bütün yasaklamalara rağmen, sağlık korunmaya çalışılsa da durma noktasına gelen imalat nedeniyle yasaklar tekrar kaldırılmıştır.

2-Sabun Satışında Öncelikli Dersaadet (İstanbul)- “Miri Mübayaa”

İstanbul'un iâşesi, doğrudan doğruya devleti ilgilendiren temel sorunların başında geliyordu. XIX. yüzyıl başlarında alınan vergilerden biri “*Miri Mübayaa*”dır. Bu vergi, İstanbul ve onun gereksinimi olan hububat ve et gibi temel gıda maddelerinin narh(sabit fiyat) fiyatı üzerinden değil de devletin belirlediği fiyat üzerinden resmi görevliler tarafından alınmasıdır. İstanbul'un iâşesi için 1580 (H 987)'deki hükümde Kiler-i Amire için Aydın, Saruhan ve Menteşe Sancaklarından “Meyve-i Huşk ve Revgan –ı zeyt” (Meyve kuru ve zeytinyağı) gönderilmesi ve kilercilere teslim edilmesi istenmiştir. 1583 (991) senesi kuru meyvenin yanı sıra badem, susam, börtölce gibi maddelerin temini ve ulaştırılması istenmiş; aynı istek 1586 (994) senesi içinde tekrarlanmıştır (Emecen, 1989,262; Arıkan 2007, 9; Mantran, 1987, 169-170). Zaman zaman zahire talebi nedeniyle sancak beylerinin sürtüşme yaşadıkları ve köylü üzerinde eziyet verici haller meydana getirdikleri de bilinir (Emecen 1989, 245). Prof. Mantran'ın vurguladığı gibi, Midilli' den İstanbul' a zift, reçine, peynir ve gemi yapımında kullanılmak üzere kereste gönderiliyordu (Mantran,1987, 211-212-319-445). Midilli'nin zeytinyağı kaynakları fetihten sonra bir mali kaynak birimi yani *mukataa* haline getirildi⁶. Çünkü adanın temel “*hasulat-ı mirisi revgan-ı zeytten ibaret*” idi. Adanın diğer kaynakları (mum üretimi, balık avcılığı, pazar gelirleri vb.) iltizama verildiği halde zeytinyağı ihracı doğrudan doğruya İstanbul'a bağlı bir konuma getirilmişti (Emecen, 2003, 63). İstanbul camilerine, mescitlerine ve ahalisine gerekli olan zeytinyağının sağlanmasında Midilli ve ona bağlı Ayazmand, merkeze yakın olmaları bakımından büyük önem taşımaktadır.

Osmanlı Devleti'nde ihracat politikasının esaslarından biri, ancak iç tüketim fazlasının dış ülkelere ihraç edilmesi ilkesidir. İç piyasada ihtiyaç duyulan mallar ihraç edilmemekte idi. Bu ilke bütün emtia çeşitlerinde uygulandığı gibi sabunda da uygulamaya koyulmuştur. Yağ ve sabun yollanması için ilk belge 4 Şubat 1736(21 Ramazan 1148) yılına aittir. Asker tayinatı için Midilli Nazırı'na yazılan evrakta ,her sene yollandığı gibi 47

⁶ *Mukātaa*, “devlete ait bir kısım vergi ve resimlerin belirli bir meblağ karşılığında iltizama verilmesi” mânasından zamanla “iltizamın konusu olan vergi birimi” anlamına doğru kaymıştır. Osmanlı malî metinlerine göre XV. yüzyılın ortalarından başlayarak yüzyılın sonlarında tamamlanmış görünen bu değişme ile *mukātaa* kelimesi, XIX. yüzyılın ortalarına kadar geçerli kalan esas terim olarak “hazineye ait bir kısım vergilerden oluşturulmuş birer malî birim” muhtevasını kazanmıştır(Genç, 2006, C. 31, 129).

senesi için gerekli 35.922 kıyye sabun 48 senesi tertibi olan 36.434 kıyye zeytinyağının hemen gönderilmesi istenmiştir BOA,CAS.. , 616,25992).

23 Mayıs 1818 (17 Recep 1233) tarihinde İstanbul'un ihtiyacı için Midilli Adası'na bağlı Nefsi Kolonya'dan 1100 kantar zeytinyağı; Molveh Kazası'ndan 5000 kantar zeytinyağı ve 180 kantar sabun; 1233 senesi Nisan ayının 24 'üne kadar 4582,5 kantar zeytinyağı ve 97 kantar sabun Mehmet Ali Reis adlı gemiyle İstanbul'a getirilmiştir. Ali Reis adlı gemiyle 68 kantar zeytinyağı da getirilmiş ve burada görevli Osman Çavuşa gerekli teslimatlar yapılmıştır (BOA, C..BLD., 30 ,1500).

4 Temmuz 1818 (29 Şaban 1233) tarihinde İstanbul ihtiyacı temin edilmeden Osmanlı Devleti'nde üretilen erzak ve eşyanın başka mahallere gönderilmesi yasak olduğu halde, bir süredir bu usule uyulmadığı belirtilmiştir. İstanbul için gönderilecek olan zeytinyağı ve sabun tamamen gönderilmedikçe, başka mahallere gönderim yapılmaması için Midilli Naibine ve nazırına hüküm yazılmıştır. Bununla birlikte başka yere göndermek şöyle dursun, ancak 28.140 kantar sabun yolların, ama 8100 kantar yağın kötü giden mahsul nedeniyle af edilmesi istenmiştir (BOA, C, İKTS, 28, 1372).

26 Mart 1819 (29 Cemâziyelevvel 1234) tarihinde İstanbul halkının 20 bin kantar zeytinyağı ve 97 kantar sabun ihtiyacı temin edilmiştir. İstanbul'a gereği kadar miktarlar gönderilmeden kimseye mal satılmaması hakkında, Midilli ve Akdeniz sahasındaki kazalara hüküm yazılır (BOA, C.BLD,138,6895).

2 Temmuz 1829 (29 Zilhicce 1244) tarihinde Midilli Nazırı Mustafa Ağa'nın idaresinde olan mahallerde üretilen zeytinyağı ve sabunun deniz yoluyla yaşanan sıkıntı nedeniyle gönderilemediğinden; kara yolluya biran evvel gönderilmesi için çalışıldığı bildirilir. Bununla birlikte İzmir 'e de satış yapılmayacağına haber verilmesi; İstanbul'un ihtiyacı sağlanmadan başka yerlere ürün yollanmaması vurgulanır. Mukataat Hazinesi'ne teslimin yapılmasıyla kayıt defterinin tutulması; Girit, Ayazmand, Ayvalık, Edremit sabun ve yağ fazlasının satışı için İzmir Nazırı'na durum ile ilgili gerekli bilginin verileceği bildirilir (BOA, HAT., 669, 32652). Buradan da anlaşıldığına göre İstanbul 'un zeytinyağı gereksiniminin karşılanmasında Midilli ilk sırada yer alıyordu.

Midilli Adası'nın mübaayayı her yıl temin edemediği görülür.10 Haziran 1831 (29 Zilhicce 1246) tarihinde zeytin ağaçlarından alınan maktu vergi, hem maktu hem öşri olarak alınmaya başlamıştır. 6 Temmuz 1840 (15 Muharrem 1246) tarihinde halkın durumu kötü olduğundan Midilli Adası'nın masrafları ödemeye gücünün olmadığı, yerel halktan reyanın Anadolu ve etraf yerlere gittiğini, yine kura⁷ toplanması sırasında bir nefes kura başına 100

⁷ **Kura Sistemi**, Sultan **II. Mahmud** (1808-1839) **1843**'te Prusya'dan alınan **Kurâ Nizamnamesi** ile kabul edildi. Beş yıllık **muvaazzaf** askerliği bitirenler, yedi senelik **redif**

kuruş düştüğü belirtilmiştir. Sabun, zeytinyağı ve palamut mahsulünün toplanarak iskelelere götürülmesinin; halk için ölüm demek olduğu bildirilir. Midilli Nazırı adaya gelen yardımları, taşradan gelecek olan erzakı fukara halka dağıtmıştır. Adaya dışarıdan gelen gidenler mübaşir hademe vs görevlilerin masraflarının kısıtlanması oldukça önem taşımaktadır. Adanın en önemli ürünlerinden biri olan tuz memleahalarından fazla sarfiyat yapılmaması istenir. Devlete ait inşa edilecek gemiler için gerekli olan kerestenin masrafının ise halk tarafından eşitçe bölüşülmesi istenmiştir. Bununla beraber sekban ulufelerine⁸ verilecek olan tutarı bazı kazaların veremeyeceği, bu kazaların muaf tutulması, ulufeleri verecek olan kazaların ise beş bin keseyi taksitler halinde yıllara bölerek ödeyeceği bildirilir (BOA, HAT, 489, 24008).

Arşivdeki belgelerden sürekli olarak her yıl İstanbul'un ihtiyaçlarının karşılandığını görüyoruz. Midilli Nazırı İsmail Paşaya 13 Mart 1833 (21 Şevval 1248) tarihinde yazılan evrakta her sene İstanbul'a askeriye için gönderilen zeytinyağı ve sabunun biran evvel işlemlerin hızlandırılarak yollanması istenmiştir. 5928 kıyye sabun ve 94 kıyye zeytinyağı Rüsumat İdaresi'ne teslim edilmiş ve yollanmıştır (BOA, C. AS. 595, 25093).

Asakir-i Mansure için 15 Nisan 1835 (16 Zilhicce 1250) tarihinde Midilli'den bu sene 35.922 kıyye mübayaa olunacak sabunun, Midilli Nazırı İsmail Bey tarafından ulaştırılması istenir. İsmail Bey'e yazılan hükümde 49 senesi için indirim yapıldığı ve şimdilik on bin kıyye sabunun gönderildiği; 36.400 küsur kıyye zeytinyağının en iyisinin 50 senesi hesabına dâhil olarak gönderilmesinin gerekliliği belirtilmiştir. Bu taahhüttün gerçekleşmesi için Cezire Defteri'nin de kaydının tutulmasıyla merkeze gönderilmesi istenmiştir (BOA,C.. AS., 381, 15749).

Askeri tayinlerde gerekli olan 6 Nisan 1836 (19 Zilhicce 1251) tarihli gelen evrakta 35.922 kıyye sabun mübayaası ve 36.434 kıyye zeytinyağının nizam gereği Midilli Nazırı İsmail Beyle naibine ulaştırılması ve her zaman

sınıfına geçirilerek terhis edilip, memleketlerine gönderilirdi. Gerektiğinde askere çağrılmak üzere senede bir ay tabur merkezlerinde tâlime tâbi tutulurdu. 1848'de bahriye askerleri için muvazzaflık 8, rediflik 5 sene olarak tesbit olundu. 1869'da kara ordusu **nizâmî, redif** ve **mustahfiz** olarak üç kısma ayrıldı. Askere alınanlar 4 yıl nizâmî askerlikten sonra, terhis edilip 2 yıl ihtiyat sınıfına geçirilirdi. Bu 6 yılın bitimiyle redif sınıfına geçilirdi. 32 yaşını dolduranlar, bedel verenler, **muinsiz** (kimsesiz) olanlar da hemen redif ordusuna ayrılırdı. 6 yıl rediflikten sonra seferberlik olması halinde çağrılmak üzere mustahfiz sınıfı gelirdi.

⁸ İhtiyaç duyulduğu zamanlarda eyaletlerde halktan gönüllü olarak toplanan ve kendilerine "yerli kulu" denilen askerlere de sekban adı verilirdi. Mevcudu 50-100 kişi arasında değişen ve "bayrak" ismiyle bölüklere ayrılan sekbanlar sadece istihdamları sırasında ulûfe alırlardı. Genellikle yaya asker olarak XVI. yüzyıl sonlarındaki Osmanlı-Habsburg savaşına götürülmüş, zamanla bu tüfekli gruplar savaş dönüşü maaşsız kaldıklarında eşkıyalığa başlamış, bir bölümü mahallî güç odaklarının insan gücünü teşkil etmiştir. XVII. yüzyıldan itibaren Celâlî haline gelen bu grubun önemini kaybetmesi üzerine yerine "tüfekli" denilen yeni bir sınıf oluşturulmuştur. Bu dönemden itibaren taşradaki beylerbeyi ve sancak beylerinin maiyetlerine giren bu tip askerlere "saruca-sekban" denilmiş, bunlar buldukları yerlerde güvenliği sağlamakta kullanılmıştır. (Özcan, 2009, c.36, 326).

olduğu gibi zahirenin de dahil olduğu malzemenin masrafının da ödenmesiyle alakalı hüküm yazılır(BOA,C..AS., 1003, 43863). Midilli Adası Nazırı tarafından malzemenin Dersaadet'e teslimi istenmiş ve Nazır Beyin gerekli düzeni sağlayacağı ve bu konuda defterdarlığa gerekli bilginin verileceği bildirilir.

Midilli'den 28 Ocak 1837 (22 Zilkade 1252) tarihinde Dersaadet'e 51 adet desti mahsulden 52 senesi martından itibaren 21.000 kantar zeytinyağının Sabunpazarcı Tayyip Efendiyle yağ küfelerine koyularak teslim edildiği bildirilir. Her bir kantara beş buçuk kuruş fiyat verilmiştir. Bunun 5000 kantarı Midilli ve ona bağlı kazalardandır. Ürünler Mansure Hazinesi'ne teslim edilmek üzere “ **kontrad &kontrota**” yapılmıştır. Reaya tarafından yükümlü olunan 6500 kantar yağ, 7050 kantar sabun Mansure Hazinesi'ne verilir (BOA, CML, 428,17325).

6 Nisan 1837 (29 zilhicce 1252) tarihinde Midilli ve diğer mahallerden İstanbul'a gelen zeytinyağı ve sabunların fazlasının satılmasına müsaade istenmiştir.52 senesinden olan eylül taksitleri fazlasından olmak üzere 8000 kantar zeytinyağının saltanatı seniyye tüccarından Koçarlara satılmasına izin istenir. İstanbul'a vermek yükümlü oldukları zeytinyağının toplamda üç taksit şeklinde toplamda 4 yük ⁹64 bin kuruş tutan ücreti tüccara, Mansure Hazinesi'nden ödemesi yapılmıştır(BOA, HAT, 532, 26220).

Zeytinyağı ve sabunların Dersaadet'e yollanması, gerekli olan yerlere satışının yapılması ve bu işin bir düzen içinde yapılması için 6 Ekim 1839 (27 Recep 1255) tarihinde sabun ve zeytinyağı müdüriyetinin kurulduğunu görüyoruz. Bu müdürlük Midilli Nazırı İsmail Paşa'nın idaresi altındadır (BOA, CML,122,5403).

Tablo 1. 1839 Midilli Adası Zeytinyağı ve Sabun Müdüriyeti İdarecileri ve Maaşları

Yer	Müdür	Maaş (Kuruş)
Midilli Adası	Neşet Bey	7000
Edremit &Kemer Edremit Kazası	Hacı Ahmet Ağa	8400
Ayvalık Kazası	Hacı Ömer Ağa	5200
Ayvacık&Kızılca Kazası	Mustafa Efendi	10.000
Ayazmand &Emirdağlı Kazası	Haşim Bey	10.000
Toplam		40.600

⁹ **Yük**, Yüz bin kuruşluk mal veya tutara denir.

Yukarıdaki tabloda maaş toplamı 40.600 ‘kuruştur. Bu şekilde ayrılan müdüriyetlerle, her yıl bu bölgelerden ürün alındığından, nakliyat işleri bir düzen içinde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Edremit, Ayvalık, Midilli ve ona bağlı Ayazmand’dan gönderilecek olan zeytinyağı ve sabunların miktar ve tutarının 12 Temmuz 1840 (12 Cemâziyelevvel 1256) tarihinde Maliye Nezareti’ne bildirilmesi istenmiştir. Dâhiliye Nazırı Saip Paşa bir yük 35.300 kantar tutan zeytinyağı ve sabunun bir an evvel İstanbul’a iskelelere naklinin yapılmasını ve Rüşumat Dairesi’nce kayıtlarının düşülmesini bildiren bir tahrir düzenlemiştir. Bölge halkının da arzusu üzerine iyice maddi anlamda yük altına giren Midilli ahali 50 bin kantarın gönderilmesini, kalan tutarın ise af edilmesini istemiştir. Kötü giden maddi durum nedeniyle revganhanedeki malların üretimin olmadığını; toplamda 60 bin kantarın İstanbul’a nakledilmesinin arzusunda olduklarını ve bu malların vergiden muaf tutulmasını isterler. Midilli halkı sağlanan kolaylık nedeniyle padişaha şükran duyduklarını bildiren bir dilekçe de yollarlar. Gönderilecek olan ürünlerin Tanzimat-ı Hayriyye’nin sağladığı eşitlik ilkesi çerçevesinde; 57 senesine ait hasılatdaki mahsulden temin edileceğini bildirilir. Diğer bir istek ise bu ürünlerin tutarının tüccarın kendi mağazasında satıldığı fiyattan verilmesini istemeleridir (BOA, İ. MVL, 6, 82). Arşivde belgelerde bu kolaylıkların sağlanıp sağlanmadığı ile alakalı başka bir evrak bulamadık.

Gönderilecek olan malların istenilen mahallerden olup olmadığı; düzenlenen şahadetnamelerle kontrolü yapılmıştır. İstanbul’a nakledilecek zeytinyağları, iskeleye getiriliyor ve ilgili tüccar tarafından gemilere yüklendikten sonra, söz konusu tüccar, miktarını belirten pusulayı ve yükünü İstanbul’a götüreceğine dair bir taahhünameyi ibraz ediyordu.9 Nisan 1913 (2 Cemâziyelevvel 1331) tarihinde Rüşumat İdaresi Midilli’den Dersaadet’e getirilecek büyük miktarda zeytinyağı ve sabun için, tüccarlara verilecek olan malın, Midilli yağı olduğunu belirtir şahadetname ile ilgili yazı verilmesi için Dahiliye Nezareti’ne bilgi verilmiştir(BOA, DH.SYS., 112, 7).

İstanbul’un her türlü ihtiyacı her zaman önce tutulmuş, İmparatorluğun çeşitli yerlerinden İstanbul’a belli başlı ürünlerin yollanması sağlanmıştır. Midilli’den de bu anlamda en önemli ürün olan zeytinden üretilen yağ ve sabun İstanbul’a sarayın ve askeriyenin ihtiyacı için her yıl düzenli olarak gönderilmiştir. Bazı yıllarda zeytin mahsulünün az olduğu dönemlerde, yağ ve sabun yollanmadığını ya da daha az miktarlarda gönderim yapıldığını, hatta halka kolaylıklar sağlandığını belgelerden rahatlıkla görebiliriz. Gemiler vasıtasıyla yapılan nakliyatta tüccarların büyük birçoğunun gayri Müslimlerden oluşması dikkat çekicidir (**Ekler, Tablo 2-8**) .

3-Sabun İmalathaneleri ve Fabrikalar

XIX. yüzyılın ortalarına gelinceye kadar sabun, “**sabunhane**” adı verilen küçük işletme birimlerinde imal edilmekteydi. Sabunun

hammaddesini zeytinyağının oluşturması nedeniyle, zeytin yetiştirilen bölgelerde çok sayıda bu tür küçük imalât atölyeleri kurulmuştur. Bölgede açılması planlanan üç fabrika ile ilgili bilgi vardır. Sabun imalathaneleri ile ilgili ilk belge fabrikanın mühürlenmesi ile ilgilidir. Midilli Adası Belümarı Kasabası ahalisinden Dimitri Bolala'ya ait sabun ve zeytinyağı imaline ait fabrikanın, 19 Şubat 1899 (18 Cemâziyelâhir 1306) tarihinde Kaza Meclisiyle Belediye Dairesi tarafından verilen resmi ruhsatının; Midilli Mutasarrıfı tarafından mühürlendiği bildirilir. Hâlbuki fabrikanın durumunda mahzur bulunmadığı, resmi incelemenin yapılmasıyla açılması istenmiştir. Bu durumun uzun bir süreden beri devam etmesi nedeniyle önlenemez zararlara neden olduğu; hiç olmazsa işletmenin zararının telafisi için harcadığı paranın faizini çıkarabilmesi istenmiş, fabrikanın İngiltere Devleti tebaasından Şark Berufi adlı şahsa devredilmek istendiği belirtilmiştir. Midilli Mutasarrıfı fabrikaya ruhsat verilmemesiyle işlerinin aksadığını ve asıl mahsul zamanının geçtiğini belirten bir yazı kaleme alır. Fabrikanın açılmasının gecikmesiyle hasat zamanı geçeceğinden artık işleyecek zeytin bulunamayacağı da vurgulanmıştır. Midilli Mutasarrıfı fabrikanın şahsa teslimini makinelerin getirilmesi ve monte edilmesine engel olunmaması için Nafia Nezareti'ne belge yollar (BOA, ŞD, 1189,4). Fabrikada kullanılacak olan değirmenin sağlık için mahzurlu olması nedeniyle Nafia Nezareti Celilesi'nden yazılan evrakta; fabrikada üretim yapılamayacağı bildirilmiş ve Nafia Nezareti Fenniyesi'nden Servesin Efendi tarafından durum doğrulanmıştır. Mühendis, 26 bargir kuvvetinde olması gereken sabun kazanının, 12 bargir kuvvetinde olması nedeniyle yeterli gücü üretemeyeceğini belirten bir rapor tutmuştur. Fabrika hakkında mahalle sakinlerinden birinin de verdiği şikayet dilekçesiyle fabrikaya karşı olumsuz eğilimler artmıştır (BOA, ŞD, 1189,4,4).

Midilli Adası'nda kurulması istenilen fabrikanın 24 Şubat 1899 tarihinde makina ve aletlerinin yerlerine koyulmasının mahalli hükümetçe engellenmesi üzerine açılması için verilen mazbata, sabit vapur makineleri hakkında olan nizamnamenin zeylinde yapılması gereken şartları taşımasına rağmen; başka kusurlar nedeniyle de uygun bulunmaz. Fabrikanın kazanının korumalı duvarlarla inşasının gerekliliği belirtilir. Bu şekilde fabrikadan çıkan sulu tortunun üzerinin üstü kapalı kâgir borular vasıtasıyla akması sağlanacaktır. Bu tortunun halk sağlığını tehdit ettiği bilinmekte olduğundan, fabrikanın bu mahalde yapılmaması diğer fabrikalar gibi mahalle arasında kalması dolayısıyla açılmaması istenmiştir. Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti Başmühendisi Hüseyin ve Nafia Nezareti Fenniyesi'nden Servesin Efendi tarafından verilen olumsuz raporda açıklamalar yapıldığı gibi, haritada da kurulması istenilen fabrikanın yerinin uygun olmadığına vurgu yapılmıştır (BOA, MV., 40, 45). Fabrika sağlık ve emniyeti ihlal edeceği için kaza dışında bir yere naklinin uygun görüldüğü bildirilir. Etrafta bulunan çalışmakta olan diğer sabun fabrikaları için de gerekli incelemelerin yapılması istenmiştir (BOA, DH. MKT., 1603, 12).

Fabrikanın inşa edilmesine bazı kişiler tarafından itiraz gelir. 13 Mart 1899 (21 Recep 1306) tarihinde Kasaba ahalisinden Lofomiri imzasıyla Şurayı Devlet Tanzimat Dairesi'ne yazılan arzuhâlde; iki harita ile beraber buharlı (vapurlu) makine hakkında olan nizamnamenin uygulanması için, fabrika kazanın etrafına fenni idare tarafından uygun görülen muhafaza duvarının inşa edilmesi istenmiştir. Fabrikadan çıkan dumanın bir tane kağıt boruyla aktarıldığından, nizamnamenin 3 ve 4 maddesi gereği diğer fabrikalarda da olduğu gibi sağlık açısından gerekli olan incelemelerinin yapılması için bir memur gönderilmesi kararlaştırılır. Vilayetin Baş Mühendisi Cami Bey, Nafia Nezareti Fenniyesi'nden Servetin Efendi tarafından verilen raporda, yapılacak olan fabrikanın mahalle arasında kalması nedeniyle, gerekli makina ve aletlerinin alınmasına izin verilmemiştir. Raporda etrafta bulunan farikalar içinde durumun nizamnameye aykırı olduğu yazılmış ve bunların da tetkik edilmesi istenmiştir. Fabrikanın uygun yere taşınmasıyla makina ve aletler için ruhsat verileceği bildirilir(BOA, DH. MKT. ,1608, 95).

Fabrikalarla ilgili diğer belge gümrük muafiyeti ile ilgilidir.30 Nisan 1898 (8 Zilhicce 1315) tarihinde Osmanlı vatandaşı olan İstirati Sorlango Midilli'de Pire Nahiyesi'nde Preme İskelesi'nde tesis ve inşa ettiği sabun fabrikası için getireceği makina ve aletlerden gümrük resmi alınmamasını istemiştir. Livannın İrade Meclisi'ne yollanan defterde Midilli Mutasarrıflığı'ndan durum ile ilgili yazı bildirilmiş; Nezaretin Heyeti Fenniyesince araştırma istenmiştir. Durum Ticaret ve Nafia Nezareti'nden Şurayı Devlet'e yazılmıştır.

Fabrikanın Malzemeleri

- 1- İkinci sınıf çeşidinde dört adet fırın
- 2- Makinenin dönmesi için çark
- 3- 3m uzunluğunda ve elli kantardan fazla ; altı metre parlaklığında dar hacimli 60 derece tazyikle atmosfere hava üfleyen değirmen şeklinde verilmiştir (BOA,İ..RSM. , 8, 15).

Fabrika ile ilgili onayın çok fazla zaman geçmeden kabul edildiğini görürüz. 7 Mayıs 1898 (5 Zilhicce 1315) tarihinde durum ile ilgili olarak Ticaret ve Nafia Nezareti'nden Rüşumat Emaneti'ne yazılan evrakta, fabrikanın malzemelerin gümrükten muafiyeti kabul edilir (BOA,. BEO, 1119, 83892).

Gümrükten muafiyet ile ilgili başka bir evrak, 27 Mart 1901 (6 Zilhicce 1318) tarihinde Midilli Sancağı'nda Patnoz Kasabası'nda tersane adı verilen yerde adanın dışarısında kalan bir mevkide Ponayot Yorgandil biraderler tarafından inşa olunacak sabun fabrikası için, Avrupa'dan alınacak makina ve aletlerinin gümrük resminden af edilmesi ile alakalıdır. Alınacak olan eşyanın cinsi ve miktarı fenni olarak Şurayı Devlet tarafından incelenmesiyle

gümrükten muafiyet sağlanacaktır. Bu belgenin bir nüshasının sanayi idaresine tebliği sağlanmıştır (BOA, ŞD. , 1216, 19). 8 Mayıs 1901 (19 Muharrem 1319) tarihinde Midilli'de Panayot Yorgandil biraderler tarafından ilk kez inşa olunacak sabun fabrikası için getirtilecek makina ve aletlerinin Ticaret ve Nafia Nezareti'ne yazılan izni Şurayı Devlet tarafından kabul edilmiştir (BOA, BEO,1657, 124206).

Belgelerden adadaki konsoloslukların da sabun imalat işleriyle uğraştıklarını takip ediyoruz. 11 Mayıs 1898 (Rumi 29 Nisan 1314) yılında Midilli Adası'nda İngiltere Konsolosu'nun imal ettiği sabunların satışı yasaklandığından; Dahiliye Nezareti'ne yazılan telgrafta izin verilmesi istenmiştir(BOA, DH. ŞFR., 223, 143). İzin verilip verilmediği ile alakalı arşivde başka bir evrak bulamadık.

4-Anlaşmazlıklar ve Tahsilatlar

Satın alınan malların gümrükten geçirilirken vergileri ödenirdi. Bazen farklı şehirlerden geçişte çift gümrük vergisi alındığı da olmuştur. 29 Haziran 1837 (25 Rebiyülevvel 1259) tarihinde Yani isminde şahıs Midilli'den satın aldığı sabunların gümrüğünü vererek Selanik'e götürmüş; orada da şahıstan tekrar gümrük alınmış olduğundan ikinci defa alınan paranın geri verilmesi için Selanik Müşiri'ne yazı yazmıştır. Adanın gümrüğünden **58 Senesi Mart Mesarifat Defteri'nden** 607,5 kuruş dört&beş para harç olarak alınırken; Selanik Gümrüğü'nden 60,5 kuruş on para toplamda 668 kuruş 14 para alınmıştır. **Şubat Masraf Defteri'nde** kayıt 668 kuruş 1 paradır. Bu paranın adanın **58 Senesi Aşar¹⁰ Bedeli'nden** şahsa geri ödenmesi istenmiştir(BOA, C. ML. 216, 8926).Şahıstan alınan fazla gümrük ücreti geri ödenmiştir.

Ticarette uğraşan şahısların pazarcıların (Bazergan) devletten olan alacaklarının ödendiğini görüyoruz. 30 Mayıs 1853 (21 Şaban 1269) tarihinde Vasilaki Bezirgânın zeytinyağı ve sabun parasından dolayı Nizamiye Hazinesi'nden alacağı olan bir yük 30.106,5 kuruşun Midilli Hazinesi Emvalinden; kalan 66.000 kuruş paranın Sayda Eyaleti Emvalinden zimmi Atnaş Beki 'ye ödenmesi istenir. Meblağ altı taksit halinde mukavele gereğince **69 Senesi Hazinesinden** altı ay 21.684 kuruş olarak verilmesi planlanmıştır. Kalan meblağ bir yük 30.106,5 kuruş Vasiliki'nin adamı tarafından ay ve ay tahsil edilmek üzere taksitlendirmesi yapılmıştır (BOA, C. ML, 91, 4119). Aylık 10.984 kuruş 10 paradan altı aylık ödeme verilecektir. Şahıslara gerekli ödeme yapılır.

Arşivde belgelere yansıdığı kadarıyla devletle vatandaşlar arasında bazen gümrükte anlaşmazlıkların yaşandığını görüyoruz.19 Aralık 1861 (10 Cemâziyelâhir 1278) tarihinde Rikabı Hümayun Kapıcıbaşılarından Midilli

¹⁰ **Aşar**, sözlükte “onda bir” anlamına gelen **uşr** (çoğulu **uşûr**, **a'sâr**) kelimesinin Türkçeleşmiş şekli olan **öşür** fıkıhta toprak ürünlerinden tahsil edilen zekâtu ifade eder. (Erkal, 2007, c.34,97).

Adası'nın eski Gümrükçüsü Hurşit Efendi geçen sene görevinde bulunduğu sırada Midilli Gümrüğü'nden 190 kantar kadar olan sabunun dört senelik vergi tutarının eski Midilli Kaymakamı İsmail Paşa'da bulunan alacağının tahsil edilmesini istemiştir (BOA, A., MKT.NZD,384 , 54). 19 Aralık 1861 (16 Cemâziyelâhir 1278) tarihinde Midilli Gümrük Mültezimi Hurşit Efendi ile İngiltere Konsolosluğu Tercümanı Atnaş'ın gümrük nizamına aykırı olarak Midilli Gümrük Limanı'na indirdikleri bu sabunlar; bir müddet orada kaldıktan sonra konsoloslarca kaldırılmıştır. Sabunlar gümrüğe kötü şekilde koyulduğundan bozulmuştur. Bunlar iyice tozlandıktan sonra memleket meclisi ve belediye arasında kontrat imzalanarak Tüccardan Façetil Bazergana (Tüccar) satılmışlardır. Hurşit Efendi, sabunların parasının verilmemesini, satın alan kişinin hemen ulaşılabilir durumda bulunan bir şahıs olsa bile, yapılan işte hükümet kayıtlarının olduğu düşünülmesinden; konunun eski kaymakamla bir ilgisi kalmadığını, durumun yeni Midilli Kaymakamı Ali Kemal Efendi'den sorulmasını istemiştir (BOA, A.}MKT. UM, 525,79). 1 Ekim 1864 (29 Rebiülahir 1281) tarihinde Façetil Bazergan'a satıldıkları halde, hükümetçe gümrükten alınan ve mazbatasını gereğince hükümetin alıp el koyduğu 190 kantar sabunun bedeli olan 35 bin kuruşun kendisine verilmesini istemiştir. Meclisi Ticaret tarafından mahalli meclis mazbatasıyla bu mallara el konulmuş; Façetil Bazergan artan masraflarla beraber bu paranın kendisine tahsilini istemiştir. Bu sabunların her kantarı 205 kuruş olarak şahsa tahsil edilecek, tutar cari para değerinden alınacaktır (BOA, HR. MKT. , 496,79). 26 Ocak 1865 (28 Şaban 1281) tarihinde Midilli Adası eski Kaymakamı İsmail Paşa, Meclisi Ticaret tarafından paranın şahsa verilmesini (BOA, HR. MKT., 509, 41) isteyen bir takriri Ticaret Nezareti'ne gönderir(BOA, HR. MKT. ,363,41). (BOA. MVL, 797, 88). 27 Aralık 1875 (8 Şaban 1282) tarihinde Midilli Eski Kaymakamı İsmail Paşa kendi dönemindeki borcu için 1000 kuruşun tahsil edilmesi için evrak düzenler. Tüccardan Façetil Bazergan kendisi için yapılan muamelenin uzatılmaya çalışıldığını Ticaret Nezareti'ne yazdığını, alacağının sürüncemede kaldığını belirtmiştir. Huzurunun yine devlet tarafından temin edileceğine inandığından; Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti'ne durumunu bildiren bir emirnameyi Dersâadet'e yollar. 3000 kuruş olan paranın artan masrafının da kendisine verilmesini ister. Bu paraya ayrıca 35.000 kuruşun da eklenmesini bu paraların tümünün kendisine verileceği gün ikamede olan para değerine ek %10 eklenerek verilmesini bildirilir (BOA, HR. MKT,534,910). Bir mübaşir tayini ile tahkikatın sağlanması istenir. Paranın biran evvel teslimi kabul edilir ve şahsa tahsil yapılır (BOA, HR. MKT, 356, 72). Dokuz yıl süren anlaşmazlık, uzun zaman almasına rağmen sonunda çözülür. Hurşit Paşa Eski Midilli Kaymakamı İsmail Paşa'dan alacağını, Tüccardan Façetil Bazergan sabunlarının parasını almıştır.

Rüsumat İdaresi'nden yapılan devlet aleyhine zararlı satış nedeniyle de mahkemelik durumlar da meydana gelmiştir.18 Mart 1903 (18 Zilhicce 1320) tarihinde Midilli Sancağı'na bağlı Pülimar Kazası'nın eski Rüsumat Memuru

Mustafa, Kâtibi Abidin ve Mübaşiri Hacı Ahmed Efendilerin 14.800 kıyye zeytinyağına fazladan dört fiyat pusulası uygulayarak dışarıya satış yaptıkları bildirilir. Rüşumat İdaresi'nde yaptıkları bu işlemle hazinayı 7800 kusur kuruş zarara sokturmalarından; tüccarların da şahitlik etmesiyle durumları kesinleşmiştir. Yapılan şahitlik dikkate alınmazken, bu satışın usule uygun olarak deftere işlenmediği de bildirilmiştir. Livada bulunan Meclisi İdareyi Vilayetin İstinaf Mahkemesi'ne verilen şahıslar, İzmir Rüşumat İdaresi Dava Vekili tarafından durumları mahkemede temyiz edilmiş ve dava Şurayı Devlete bildirilmiştir. Memur olan şahısların ifadelerinin alınması istenmiş ve durum hakkında inceleme yapılmasına karar verilmiştir. Davanın 200 kuruş olan masraf tutarı Mahalli Rüşumat İdaresi'ne yatırılacak, davaya Adliye Mahkemesi'nde devam edileceği belirtilmiştir(BOA, ŞD,3008, 24). Arşivde davanın durumunun nasıl sonuçlandığı hakkında başka bir evrak bulamadık.

Anlaşmazlıklar gümrüklerde meydana gelen satışlarda uygulanan usulsüzlükler nedeniyle olmuştur. Arşiv belgelerinde gümrüklerdeki satışlara konsoloslukların da katıldığını; tüccarların ise alacaklarını tahsil için gümrüklere başvurduklarını görüyoruz.

5-Ticaret Anlaşmaları

Osmanlı Devleti, dışarıya sattığı mallarda daha uygun koşullarla yararlanarak gümrük vergisini azaltmak için bazı devletlerle ticaret anlaşması yapmıştır. Sabun ve zeytinyağı satışında kolaylık sağlanması için ise Bulgaristan ve Sırbistan'la anlaşma yaptığı görülmektedir.

İstanbul'un ihtiyacı her şeyden üstün tutulmuştur. 9 Mayıs 1834 (29 Zilhicce 1249) tarihinde Midilli, Yunda¹¹, Ayvalık ve Edremit bölgelerinden toplanan zeytinden imal olan yağ ve sabundan 100.000 kantar yağ, 50.000 kantar sabunun yedd-i vahid usulünün uygulanmadan Dersaadet ihtiyacı için verilmesi istenmiştir (BOA, HAT, 688,33369). 1838 yılında yapılan **Balta Limanı Antlaşması'nın** 4. Maddesi uyarınca **yedd-i vahid** (TEKEL) usulü kaldırıldı. Buna göre Britanya tebaası Osmanlı ülkesinde üretilen bütün maddeleri, istisnasız olarak ihraç etmek iznini elde ediyordu. İngilizlere verilen daha başka ayrıcalık ve haklar da bu antlaşmada yer alıyordu (Kütükoğlu, 1974, 93). Devlet kendi için uyguladığı istisnalarla beraber; bu anlaşma yürürlüğe girmeden dört yıl önce ve anlaşma şartları olmadan da, üreticinin ürettiği malın yabancılar tarafından direkt alınmasına izin verilmiştir (Arıkan, 2006,22).

4 Ocak 1906 (8 Zilkade 1323) tarihinde Midilli ve Ayvalık'tan Bulgaristan'a sevk olunan ve gümrük muayenesinden sonra iade edildiğine ve Midilli'den Bulgaristan'a nakil olunacak zeytin bağlarından gümrük resmi alınmamasına dair Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti'nden Dâhiliye Nazırlığı'na

¹¹ Yunda, bugün Ayvalık İlçesi'ndeki Cunda Adası'dır.

evrak yolları. Midilli Mutasarrıflığı'ndan Midilli Ziraat ve Sanayi Odası'ndan gönderilen layihanın Sadaret'e takdimi istenmiştir (BOA, DH. MKT. 1038, 21). Yapılan yanlışlık düzeltilmiştir.

5 Temmuz 1906 (13 Cemâziyelevvel 1324) tarihinde Midilli Mutasarrıflığı'ndan Ticaret Ziraat ve Sanayi Odasına yazılan evrakta Midilli'de imal edilen sabun ve zeytinyağlarının Bulgaristan ve Şarki Rumeli'yle yapılan anlaşma gereğince vergi alınmaması şartı varken; % 8 gümrük vergisi alındığı bildirilmiştir. Midilli tüccarının verdiği arzuhâle bu duruma karşı çıkmıştır(BOA, A.MTZ.(04), 143, 57). Yapılan işlemin düzeltilmesi sağlanmıştır.

Hariciye Nezareti'ne Midilli Adası'nın başlıca ihracatından olan zeytinyağı ve sabun için 16 Nisan 1911(16 Rebiyülahir 1329)'da Hükümet ile Sırbistan Hükümeti arasında yapılan ticaret mukavelesine göre gerekenin yapılması istenmiştir. Zeytinyağlarının darılara sarılarak tekne içinde götürülmesinden dolayı gümrük vergisinin fazla istendiği görüldüğünden; daha kolay ve emniyetli olması dolayısıyla yağın tekne ile fiçilerle taşınması uygun bulunmuştur. Bu şekildeki taşımayla yağlarda uygulanan gümrük resminden daha az para alındığı görüldüğünden; bunun uygulanması Midilli Ticaret Odasına yazılarak Ticaret ve Nafia Nezareti'ne bildirilmiştir(BOA, BEO, 3882, 291076).

Balta Limanı Antlaşması'nın 4. Maddesi uyarınca **yedd-i vahid usülü** kaldırılrsa da bunun daha evvel İstanbul'a yapılan satışlarda da uygulanmadığını görüyoruz. Görüldüğü gibi yapılan anlaşmalarla, mallar gümrüklerden geçerken daha uygun gümrük vergisi ödemiştir.

Sonuç

Midilli Adası, Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti'ne bağlıdır. Bu ada İstanbul'un zeytinyağı ve sabun ihtiyacının tamamına yakını karşılayan bir bölgedir. Midilli Adası'nın en önemli ürünü şüphesiz ki zeytindir. Burada palamut, kereste gibi önemli ürünler de üretilmektedir. İstanbul'un yağ ve sabun ihtiyacının karşılanmasıyla; kalan ürün olduğu takdirde dışarıya satışın da yapıldığını görürüz. Bu durum belgelerde sürekli vurgulanmış, diğer yerlere satış için engellemeler getirilmiştir.

Sabun imalathanelerin en önemli sorunu, sabunun üretimi aşamasında ürüne karıştırılan, kireç, soda, dalık (mermer tozu) gibi ürünlerdir. Bu ürünlerin sabunun ağırlığını artırmakta kullanıldığı bilirse de, bunları koymada en önemli sebep, ürünlerin dış piyasada satılan sabunlara rekabet edebilmesini sağlamaktır. Zararlı sabunların satışının yasaklanmasıyla, adanın sabun üretiminin durduğu ve bu yüzden işsizliğin arttığı, üreticinin patlama noktasına geldiğini biliyoruz. Sabunlardaki diğer bir sorun ise sahte damgadır. Midilli'de üretilen veya başka bölgelerde de üretim yapılan sabunlara, piyasada daha fazla müşteri bulmak amacıyla Girit damgası

vurulmaya başlanmıştır. Devlet aldığı önlemlerle ve yasaklarla sabunlar nerede üretiliyorsa, oranın damgasının basılması kararını uygulamaya koymuştur. Bölgede bulunan sabun imalathanelerinin sağlık koşullarına göre çalışmasına büyük önem vermiştir. Adada fabrikaların açılmalarına izin verilmesi için ilk şart sağlık koşullarıdır. Bu şartları sağlayan işletmelere izin verilmemiştir. Sabunların satışında, birkaç kez gümrük vergisi alınmasından dolayı anlaşmazlıklar olmuştur. Yaşanan anlaşmazlıklar genellikle gümrüklerde meydana gelmiştir. Sorunların çözülemediği durumlar, mahkemeye yansmıştır. Osmanlı Devleti, yabancı devletlerle yaptığı ticaret anlaşmalarıyla sabun ve zeytinyağının satışını; düşük gümrük vergisiyle daha az masraflı hale getirmeye gayret etmiştir.

Kaynaklar

1-Osmanlı Arşivi

- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri **Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)**
Amedi Mektubi Kalemi A.MTZ.(04) , 143, 57, A.MKT. NZD, 384, 54,
A.MKT. UM, 525, 79
- Babiali Evrak Odası** BEO, 1063, 79701, BEO,129,9661, BEO,1135,
85114,BEO, 1138, 85280, BEO, 1138, 85281, BEO, 1236, 92633,
BEO, 1119, 83892, BEO, 3882, 291076, BEO, 1514, 113537, BEO
2296, 172195, BEO,1657, 124206.
- Cevdet Tasnifi** C.BLD,138,6895 C,İKTS,28,1372 ,C..ML.. , 91 ,4119
,C..ML.. 216 , 8926,C.ML,122,5403,CAS.. , 616 ,25992 ,C..AS. 595 ,
25093 ,C..AS.. , 381 ,15749,C..AS.. , 1003 ,43863 ,C..BLD. , 30,
1500,CML, 428,17325
- Dâhiliye Nezareti** DH. MKT. , 35, 11, DH. MKT. , 2041, 105, DH. MKT. ,
780, 48, DH. MKT. ,1909, 9,DH. SYS. , 112, 7, DH. ŞFR. , 223, 143,
DH, MKT,2395,36 DH. MKT. , 2410, 115, DH. MKT. 1038, 21 DH.
MKT. ,1603, 12, DH. MKT. , 1608, 95, DH, MKT,2002,83, DH. MKT.
, 198, 91
- Hattı Hümayun Tasnifi** HAT,688,33369,HAT,532,26220, HAT 669, 32652,
HAT, 489, 24008
- Hariciye Tasnifi** HR. MKT. , 496,79,HR. MKT. , 509, 41, HR. MKT. ,363,41
HR. MKT,534,910, HR. MKT, 356, 72, HR. MKT. ,730, 3
- İrade Tasnifi** İ.MVL ,6 , 82 ;İ..RSM. , 8, 15
- Meclisi Vala** MVL,429, 9, MVL,794,19, MVL, 797, 88, MVL,792, 22, MVL,
802, 12
- Meclis Vükela Zabıtları** MV. , 40, 45
- Şurayı Devlet** ŞD, 238,55,ŞD. , 1216, 19, ŞD,1189,4, ŞD,1189,4, ŞD,3008,
24
- Teftişatı Rumeli Evrakı(Rumeli Müfettişliği)**, TFR. I,A,18,1725
- Yıldız Tasnifi Parekende Evrak** Y.PRK.DH.6,41 MV, 94,18 Y..PRK.AZJ.
,47 , 43, Y..PRK.UM.. , 42, 17
- Defterler, Babı Ali Baş Muhasebe Kalemi Mukataat Hazinesi Defterleri**
D.BŞM. MKH. d, 43391,43400,43408,43414,43430,43447,43452.
2-Salnameler 1301(1883) ve 1303(1885) Cezayir-i Bahr-i Sefid
Salnameleri

3-Basılı Eserler

Arıkan, Zeki ,(2006), “Midilli-İstanbul Arasında Zeytinyağı Ticareti”, *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Araştırmaları Dergisi*. XXV (40), 1-28.

Arıkan, Zeki, (2010), “XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Midilli”, *Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, (XV), 1045-1074.

- Cuinet, Vital, (1892),*La Turque D'Asie*, cilt 1, Ernest Leroux, Paris.
- Darkot, Besim,(1993) ,"Midilli", İA, VIII,282-284.
- Duran, Faik Sabri, (1996),*Büyük Atlas*, Kanaat Yayınları, İstanbul.
- Erkal, Mehmet, (2007), “Aşar“, TDVİA, İstanbul, c.34,97-100.
- Emecen F. M,(1989),*XVI. Asırda Manisa Kazası*, Ankara.
- Emecen Feridun M.(2003), "Ege Adaları'nda Mali Yapı", *Ege Adaları'nın İdari, Mali ve Sosyal Yapısı*, (Ed. İdris Bostan), SAEMK, Ankara.
- Genç, Mehmet ,(2006) “Mukataa”, TDVİA, İstanbul, C. 31, 129-132.
- Hinz, Walther, (1990), *İslâm'da Ölçü Sistemleri*, (Çeviren: Acar SEVİM), Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 21, İstanbul.
- Kıel, Machiel, (2005) ”Midilli” ,TDVİA, İstanbul C. 30, 11-14.
- Kütükoğlu, Mübahat S.(1974), *Osmanlı-İngiliz İktisadi Münasebetleri(1580-1838)*, Ankara.
- Mantran Robert, (1987), “XVIII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Ticaretin Değişmesi”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, III, Ege Üniversitesi, 169–170.
- Oğuz, İbrahim, (2015), “XIX. Yüzyıl Ortalarında Midilli'de Zeytinyağı Üretimi ve Mihrişah Valide Sultan'a Ait Vakıf Zeytinlikleri”, *Vakıflar Dergisi*, 43 - Haziran 2015,77-103.
- Özcan, Abdülkadir, (2009), “Sekban”, TDVİA, İstanbul, c.36,326-328.
- Payzın, Levent,(2008),*18.yy Midilli Adası*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Şahin, Güven,(2019),”Türk Kültür Coğrafyasından Özel Bir Örnek: Türk Sabunları”, *İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, AİCUSBED, 5/2, 2019, 371-401.
- Şakiroğlu, Mahmut ,(1993),”Cezâyir-ı Bahr-i Sefid” ,TDVİA, İstanbul, C.7, 500-501.
- Şemsettin Sami, (1316), *Kâmûs'l-Â'lâm*, Cilt 6, Mihran Matbaası, İstanbul.
- Tukin,Cemal, (1996) “Girit”, İTDVİA, İstanbul, c 14, 85-93 .
- Ünal, A . (2002), “XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Cezayir-i Bahr-i Sefid (Akdeniz, Ege Adaları) ya da Kapudan Paşa Eyaleti “, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (12) , 251-261.

Ünen, Uğur, (2013), *XVIII. Yüzyılda Osmanlı idaresinde Rodos*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Aydın

Wittman W,(1803),*Travels in Turkey, Asia-Minor, Syria, and across the desert into Egypt during the years 1799, 1800, and 1801*, London.

EK**Tablo 2**

Midilli Adası'ndan İhraç Edilen Sabun ve Zeytinyağı Miktarı ve Geliri
3 Ağustos 1837 BOA,D..BŞM.MKH.d,43391.

Şahıs	Sabun (Kantar)	Gelir	Zeytinyağı (Kantar)	Gelir
Semadır Bekli Yorgi	2	32	-	-
Sakızlı Yorgi	10	110	-	-
Matbo Reis	20	220	1	11
Halbirli Minmanlu	9	99	-	-
Hacı Hamzazade Hacı Hasan Efendi	162	1782	7	77
Baldırah Oğlu Ali Ağa	74	-	814	-
Sisamlı Dimitri	40	-	440	-
Panayot Isratinov	15	-	165	-
Dimitri Reis	5	-	55	-
Mazbu Reis	20	-	220	-
Kapudan Mali Bazanoz	45	319	9	99
Yorgi Duma Reis	14	660	-	-
Elhac İbrahim Ağa	45	495	-	-
Birasko Araski	14	154	-	-
Fransız Kapudan Birton Panansko	-	-	1790	19.580
Toplam	475	3871	3501	197.67

Tablo 3

Midilli Adası'ndan İhraç Edilen Sabun ve Zeytinyağı Miktarı ve Geliri
3 Ağustos 1837 BOA, D. BŞM. MKH.d,43408.

Şahıs	Sabun (Kantar)	Gelir	Zeytinyağı (Kantar)	Gelir
Yani Mismanlı Reis	28	5808	-	-
Buldanlızade Ali Ağa	72	293	12	132
Kapudan Petro	100	1100	-	-
Edirneli Dimitri	62	682	-	-
Yanako Düfe	4	154	-	-
Hacı Şerif Ağa	4	44	6	66
Buzgaç Enekli Bazergan	140	1540	-	-
Yakub Mehmet Yako Bazergan	108	1188	-	-
Gelibolulu Ahmet Reis	20	220	-	-
Enkilah Bazergan	-	-	94	1062
Kefolonyalı Yankul Dimitraki Reis	56	616	-	-
Midillili Mehmet Ağa	126	386	43	423
Pülimarlı Halid Reis	-	-	125	1375
Sisamlı Dimitri Reis	38	418	-	-
Vasil Reis	4	44	-	-
Yanako Düfe Bazergan	104	1144	27	308
Aynoslu Menol Reis	-	-	8	88
Sadık Ağa	-	-	1	11
Pülimarlı Sunaki Reis	-	-	224	3674
Kapudan Yorgi	66	726	-	-
Buldanlızade Ali Ağa	-	-	28	308
Pülimarlı Yorgi Ace Hanı Reis	-	-	146	1606
Fransızlı Terbuka Bazergan	-	-	2	22
Düfa Meskur	-	-	950	10950
Kapudan İskervan İskilevon	-	-	450	4950
Düfe Kapudan Mirkon	73	913	-	-
Yinkemun Sekenesinden Hacı Malin	-	-	59	649
Toplam	1005	152.76	2175	256.24

Tablo 4

Midilli Adası'ndan İhraç Edilen Sabun ve Zeytinyağı Miktarı ve Geliri
3 Ağustos 1837 BOA,D..BŞM.MKH.d... 43414

Şahıs	Sabun (Kantar)	Gelir	Zeytinyağı (Kantar)	Gelir
Pülımarlı Mazallı Reis	-	-	484	5346
Kuma Kalmalı İbrahim	4	44	-	-
İvestol Reis	8	88	-	-
Pülımarlı Dimitriya Reis	-	-	413	4543
Düfe Pılimarto Kaztitin Karmiyaris	-	-	172	1892
Tiryaki Hüseyin Ağa	4	44	-	-
Hanlıcalı Lefter Reis	50	550	-	-
Pülımarlı Yakud Yorgi Reis	-	-	153	1692
Sulucalı Yakub Satret Reis	-	-	299	2984
Tuturi Reis	-	-	65	385
Erima Eykon Elman Oğlu	-	-	79	869
Düfe Sarkon	100	1100	-	-
Emzellina Bazergan	-	-	21	781
Katitin Reis	50	550	-	-
Beruku Miradu	-	-	2	22
Nikola Losrezmazru	100	1100	29	319
Metkul Reis	100	1100	-	-
Nikola Reis	-	-	92	1012
Mali Burgan	50	550	200	2200
Ayvastol Dminika Bazergan	50	550	-	-
Selanikli İsanol Ağa	50	550	-	-
Pulımarlı Dimirti Pule	-	-	264	2894
Enzerma Anton Elmez Oğlu	50	550	-	-
Pulımarlı Dimitri Bucanu			426	5236
Sakızlı Ebuston Reis	8	88	-	-
Kaptan Elfust	-	-	140	1540
Sakul Kadasna oğlu	-	-	169	1859
Andon Reis	-	-	46	506
Karamızlı Bazergan Dükarban	-	-	1600	14300
Düfe Bazergan	-	-	1502	16522
Düfe Bazergan	-	-	1105	11055
Petro Kadmiraru	-	-	841	9251
Toplam	624	6864	24.833	85208

Tablo 5

Midilli Adası'ndan İhraç Edilen Sabun ve Zeytinyağı Miktarı ve Geliri
29 Aralık 1837,BOA D..BŞM.MKH.d.. 43430.

Şahıs	Sabun (Kantar)	Gelir	Zeytinyağı (Kantar)	Gelir
Karanut Kapudan Yani	90	1500	-	-
Ali Ömer Ağa	1	25	-	-
Sakızlı Yorgi Reis	32	800	32	840
Hacı Ahmet Ağa	1	25	-	-
Karabut Kapudan Kuzma	60	1500	-	-
Çamlıcalı Mashadlı Lefter	26	650	-	-
Sülümceli Kapudan Kuzma	-	-	12	420
Tuturi Butni	222	5550	-	-
Kefolonyalı Kapudan Dinyos	167	4175	-	-
Sülümceli Yorgi Reis	-	-	15	435
Kapudan Zurna Panayot	66	165	-	-
Enyonlu Hasan Ağa	18	45	-	-
Karayut Giryavgut	16	30	-	-
Cihanzede Tuturi	134	3350	216	7560
Panayot Ace Katitin Rüfe	192	48	-	-
Kapıdan Nikola Turdu	38	700	-	-
Kefolonyalı Yorgi Mat	-	-	88	3080
Gördesli Mustafa Ağa	2	50	-	-
Pülimarlı Cani Reis	-	-	148	5180
Zanizli Kapudan Dimitri	198	3700	-	-
Petro Kalamidaru	30	500	2	70
Çamlıcalı Lefter Reis	10	250	-	-
Soldalı Kapudan Yani	4	100	-	-
Yunda Adalı İstirdali	10	375	-	-
Sunalı Lefter Reis	1	30	-	-
Mastarlı Sentori Reis	15	250	-	-
Endon Burgaki	4	100	-	-
Yorgidaki Mamul	142	3300	161	5645
Kapudan Taykomu	4	100	-	-
Karameneli Bazergan Düfe	-	-	1685	58975
Karameneli Kapudan Baves	-	-	1902	22570
Karameneli Bazergan Ravek	-	-	1281	44835
Toplam	1481	27318	5542	149610

Tablo 6

Midilli Adası'ndan Dersaadet Fazlası Olarak Tüccar Tarafından Dışarı Satılan Sabun ve Zeytinyağının Miktarı ve Geliri 29 Aralık 1837 BOA,D..BŞM.MKH.d... 43447 .

Şahıs	Sabun (Kantar)	Gelir	Zeytinyağı (Kantar)	Gelir
Manunlerdenin Şeriki Yaniko Girman	-	-	11	385
Sulucalı Lefter Cin	59	1475	-	-
Pülımarlı Dimitri Reis	105	2925	-	-
Kirtaku Nikol	164	4100	-	-
Sisamlı Kapudan Yani	8	200	-	-
Kuleli Enbot Bazergan	89	2225	-	-
İsadeli Nikola Reis	14	25	-	-
Çamlıcalı Kapudan Endon	200	5000	-	-
Mermerdeli Nikola Reis	10	250	-	-
Sisamlı Yorgi Reis	52	1300	-	-
İsadeli Kapudan Nikola	30	750	-	-
Karanbut Kapudan Nikola	203	5075	-	-
İsadeli Kapudan Katitin	46	1150	-	-
Düfe Mesfur	37	925	-	-
Karanbut Kapudan Dimitri	8	200	-	-
İlya Marurbir oğlu Ezdiryalı Yani	68	1700	-	-
Kuleli Canko Reis	-	-	500	17.500
Eladeli İstoski Reis	18	450	-	-
Yakuk Beyli Vecir Bitin Nikola	143	3575	-	-
Kapudan Nikola Rusveliko	-	-	400	1400
Midillili Çolak İbrahim Reis	150	3750	-	-
Kazık Hasan Reis	5	125	-	-
Kuleli Ezlusya	-	-	48	1680
Ebnuzlu Ahmet Ağa	53	1325	-	-
Selanikli Kapudan Yaniyat	75	1875	-	-
Apostol İsgayavis	-	-	240	8400
Yuri İstigyaviz	-	-	57	1995
Düfe Mezgur	-	-	45	1575
Tesfir Kıransız Bazergan Düfe	-	-	2300	70500
Deknesiz Kıransız Bazergan Düfe	-	-	1902	66570
Toplam	1537	38400	5492	170005

Tablo 7

Midilli Adası'ndan İhraç Edilen Sabun ve Zeytinyağı Miktarı İle Elde Edilen Gelir 27 Ocak 1838 BOA,D..BŞM.MKH.d..43452 .

Şahıs	Sabun (kantar)	Gelir	Zeytinyağı (Kantar)	Gelir
İnözlü Hasan Ağa	23	575	-	-
Nikola Katitin Reis	15	250	-	-
Selanikli Kapudan Yani Yata	31	3275	24	140
Elkılı oğlu Üstüradi	-	-	147	5145
Mehmet Reis	-	50	-	-
Kapudan Yorgi Rüse	-	975	-	-
Bireküya Reis	-	100	-	-
Sadküyi Vasil Panayot	-	575	-	-
Karayut Kapudan Dimitri	15	375	-	-
Midillili Menol Reis	440	11000	-	-
Karayut Kapudan Dimitri	9	225	-	-
Aynozlu Yorgi	35	785	-	-
Pülimarlı Yani Reis	59	1475	-	-
Hamidiyeli Andriya Reis	28	700	-	-
Yorgi Acı Vasil	72	1800	-	-
Kapudan Yuvandok	23	575	-	-
Katitin Acı Dimitraki	4	100	-	-
Sisamlı Kiryaki Reis	-	-	140	4900
Toplam	820	228.35	311	101.85

Tablo 8
 Midilli Adası'ndan İhraç Edilen Sabun ve Zeytinyağı Miktarı İle
 Elde Edilen ,Gelir
 22 Temmuz 1838 BOA,D.. BŞM. MKH.d... 43400.

Şahıs	Sabun (Kantar)	Gelir	Zeytinyağı (Kantar)	Gelir
Anetos Bazergan	60	1500	-	-
Yakup Kıryako Bazergan	120	3000	-	-
Estaradi Yuna Bezergan	-	-	563	913
Panoyot Bazergan	30	750	151	5285
Vasilaki Panayot Bezergan	130	3250	-	-
Bursalı Nenat Bazergan	11	275	-	-
Hacı İbrahim Ağa	23	1825	-	-
Menoloki Reis	19	475	-	-
Yunda Adalı Dimitri	22	550	-	-
Yanaki Reis	9	325	-	-
İbrahim Reis	15	250	-	-
Urkan Estraki Bezergan	-	-	231	8085
Buraç Enekli Reis	52	1300	142	5145
Anton Elmez oğlu Marlı	95	2375	-	-
Düfe Anton Elmez oğlu	16	400	-	-
Düfe Anton Elmez oğlu	-	-	108	3280
Düfe Anton Elmez oğlu	55	2200	-	-
Bulberallizade Ali Ağa	59	1425	-	-
Yunda Adalı Lefter	14	350	-	-
Atnos Reis	100	2500	-	-
Düfe Anton Elmez oğlu	42	1050	-	-
Eblekli Reis	10	250	-	-
Manevelacı Reis	10	250	-	-
İsbenatu Reis	6	150	-	-
Edirneli Kırmayko	44	1100	-	-
Yunda Adalı Yorgi Reis	-	-	58	3030
Pankoleh Reis	226	5650	43	1505
Edirneli Kastizi Reis	75	1825	-	-
Edirneli Menol Pevanko	-	-	18	630
Panoyot Molve	10	325	-	-
Emvente Bazergan	-	-	50	1750
Sakızlı Dimitri	12	300	-	-
Selanikli Vanikli Reis	5	135	-	-
Vasil Yani Reis	11	235	-	-
Harputlu Hasan Ağa	4	100	-	-
Tuturi Reis	32	800	-	-
Aydoslu Bacevan Bazergan	308	7700	100	3500
Kapudan Laterziğ	-	-	32	1295
Sisamlı Dimitri	3	175	-	-
Toplam	1628	43130	1496	34418